

DUBROVNIK (Umjesto pogovora)

Dva ženska glasa postala su za mene – a siguran sam, još više i za Jill – koja je posjedovala ono specifično uho jednog vrhunskog filmskog režisera u svim takvim slučajevima – simbolom dubrovačkog otpora tiraniji; Grada s imenom koje je samo po sebi zvučno, ali i imena koje se u modernim vremenima može svrstati uz bok odzvanjanjima opsade Troje. Kao što ćemo vidjeti, skandalozno i ustrajno pokušavalo se Dubrovnik lišiti njegove istinske slave. Kathy Wilkes uvijek je govorila autoritativnim glasom i s blijedim škotskim akcentom koji je potjecao od junaka kojeg je istinski obožavala – Davida Humea. Vesna Gamulin mogla se poslužiti bilo kojim jezikom koji bi izabrala da bi uspješno izrazila sve pakosti učinjene njezinom rodnom gradu, a njezova ljepota najrječitije se odražavala u svim raspoloženjima; trzaj glavom mogao je najbolje označiti sudbinu srpskih ratnih zločinaca. Činilo se da moja draga Jill mrzi sve svoje fotografije: jedina koju je nekako podnosila bila je ona posljednja na kojoj je slikana na brdu iznad grada kojeg je istinski zavoljela.

Glas Kathy Wilkes čuo sam prvi put telefonski u nezaboravnim okolnostima u mojoj sobi Parlamenta jednog ranog listopadskog jutra 1991. Nismo se nikad prije toga sreli, ali sam mjesto s kojeg se javljala dobro poznao. Bio je to atelje dubrovačkog slikara Đura Pulitike, mjesto na kojem smo i Jill i ja imali puno sretnih susreta, ali koje je od opsade Dubrovnika, što je započela nekoliko tjedana prije toga, bio pretvoren u krizni ured za javnost. Naravno da Kathy nije govorila samo u svoje ime; uz nju su bili i dužnosnici Grada, odlučni u tome da nikada ne prihvate zahtjeve napadača. Ali, koliko dugo i s kakvim se uspjehom mogao pružati otpor? Kathy Wilkes je željela dignuti svijet na noge, ali činilo se da je službeni London bio gluh na sve takve apele. Dubrovnik je mogao biti ostavljen da se »kuha u vlastitom sosu« – kao neka udaljena zemlja o kojoj prijeratna Engleska nije ništa znala.

Samo nekoliko mjeseci ranije, sredinom rujna 1991., Jill i ja smo upravo završavali naš godišnji odmor u Dubrovniku. Beogradom su

već kružile glasine o ratu: čak su i neki profesori na njihovim fakultetima propovijedali doktrinu koja je zvučala više kao Hitlerov fašizam negoli kao nešto što je stvaran proizvod Jugoslavije. Srbija mora imati pravo vladanja ondje gdje žive Srbi: tada sam prvi put čuo za »etničko čišćenje«. Ali čak ni u rujnu te zlokobne godine stvarno stanje nije bilo jasno. Kući smo se morali vratiti preko Crne Gore i Beograda umjesto da otputujemo izravnim avionskim letom.

Nova knjiga s tom tematikom u koju nas uvodi Kathy Wilkes ima svoju autentičnost. Niti jedan pisac koji se do sada bavio tom problematikom nije imao toliko bogato iskustvo kao što ga je imao Hrvoje Kačić. Njegovo je znanje o starom Dubrovniku i novoj Hrvatskoj, zemlji kojoj je, u skladu sa naslovom knjige (*Serving my Country*), odano služio, utemeljeno na vrlo dubokim korijenima, ali s prilično modernim vizijama. Smatralo se da Hrvatska uopće ne treba postojati jer je, prema bijednim srpskim podvalama, hrvatska država bila tek njemačkim izumom. Zašto onda u europskim vladinim ustanovama gdje je takva glupost bila prihvaćena, ne bi i stari Dubrovnik mogao biti izbrisan sa zemljopisne karte? Srećom, muškarci, žene i djeca Dubrovnika imali su drukčiju zamisao. Kačić je imao cjelovit uvid u tu priču i posebnu obvezu da nam je ispriča.

Mala Slovenija uzvratila je udarac izazivačkom Beogradu na ratnom polju, što je trebalo poslužiti kao lekcija vojnom vrhu u Beogradu. Umjesto toga, oni su reagirali potpuno suprotno. Djelovali su još žestice, još pakosnije. Tko je izdavao vojne naredbe u Beogradu? Nije bilo jednostavno odgovoriti na to pitanje. Slobodan Milošević bio je tek nedavno izabran za predsjednika i on je ponekad izdavao naredbe. Međutim, ponekad je izgledalo da se vojska ponaša bez kontrole. Možda je politički i vojni vrh tražio priliku da ispravi sramotu poraza u Sloveniji.

Za Kathy Wilkes najveća je nesreća što je zadesila Hrvatsku strašna opsada Vukovara i njegov konačni pad. Ova nova knjiga to naziva raspećem Vukovara. Vukovar je hrvatski grad, približno iste veličine kao i Dubrovnik, smješten na sjeveru, i to na krajnje istočnoj granici nove Hrvatske prema Srbiji, kao što je i Dubrovnik na najudaljenijoj točki prema istoku, ali južne Hrvatske. Stanovništvo Dubrovnika osjećalo je udar na Vukovar na svojim vlastitim leđima. Uostalom, njihovi napadači s utvrda na obližnjim brdima prijetili su im istom sudbinom. Masakr nad hrvatskim muškarcima, ženama i djecom u Vukovaru moguće je ipak utjecao na ishod rata. Bio je to povratak na poseban oblik barbarstva što ga je Jugoslavija doživjela kada su Hitlerove snage

napale zemlju 1940. i kada su se tri različita naroda – Srbi, Hrvati i Slovenci – udružila kako bi porazili fašističkoga neprijatelja.

Bila je to užasna uvreda za Dubrovnik kada su napadači tražili da se branitelji proglase fašistima ili ustašama, prijateljima fašista. Bilo je još strašnije kada su primjerom Vukovara htjeli zaplašiti branitelje Dubrovnika. A još užasnije je to da su iste metode počeli primjenjivati u selima oko Dubrovnika i kada su udruženim snagama iz Crne Gore okupirali susjedni grad Cavtat. Sve ove prijetnje i napadi mogli su rezultirati predajom koja se u Beogradu zasigurno i očekivala. Ali u starome Dubrovniku nije bilo oklijevanja, i s tim je Kathy Wilkes tako gorljivo željela upoznati svijet. Postojala je i izravna vojna obrana. Visoko na jednom brdu, a ispod onih što ih je okupirala JNA, šaćica branitelja osiguravala je da, ukoliko pobjednici iz Vukovara požele ponoviti svoju finalnu taktiku i u Dubrovniku, za to plate i visoku cijenu. Mjesecima su branitelji Dubrovnika – muškarci, žene i djeca – kao što naglašava Kačić – branili svoje položaje.

Svi ovi dokazi bili su nam dostupni kada smo se Jill i ja vratili u Dubrovnik, upravo u vrijeme Božića da bismo napravili film o opsadi grada. Hrvatska je u to vrijeme bila uvučena i u rat svojih susjeda, do kojeg je došlo kada su vojne vlasti u Beogradu odlučile da i Bosni treba uskratiti pravo opredjeljenja na neovisnost, kao što se to dogodilo i u Hrvatskoj dvije godine ranije. Kako se uopće mogao dopustiti nastavak takvih monstruoznih zahtjeva i progona u našoj civiliziranoj Europi bez ikakvog stvarnog protesta? Zar su se uopće mogli oglušiti na apele Kathy Wilkes i Vesne Gamulin iz Dubrovnika? Njihov glas bio je istinski glas civilizirane Europe.

Što se uistinu događalo u tom dijelu svijeta vjerno je izvještavala nekolicina velikih novinarskih imena toga doba: Maggie O’Kane iz »The Guardian«, Ed Vulliamy iz »The Observer«, Emma Daly iz »The Independent«, Mark Thompson iz »The Tribunea«. Kathy Wilkes naglašava da je Kačić dodao optužbi i čitav niz individualnih diplomatskih inicijativa što ih je poduzimao u ime novonastale hrvatske države kao i maglovite odgovore raznih autoriteta koji su trebali bolje poznavati stvari, napose Lord Carrington, koji je u tom razdoblju bio generalni tajnik NATO saveza. U to vrijeme, a to sa žaljenjem spominjem, on je govorio i u ime britanske vlade. Da su kojim slučajem njihove politike prevladale, branitelji Dubrovnika bili bi posustali, a monstruozni beogradski režim bi trijumfirao.

Hrvoje Kačić govori o svom voljenom Dubrovniku na posve moderan način. Neki su za vrijeme užasa Miloševićeve diktature u Beogradu, tražili utočište u Dubrovniku da bi izrazili svoje političko stajalište usvojeno još u majčinom okrilju, a koje više nisu mogli slobodno izražavati u svojoj rodnoj Srbiji. Jedan je od njih i Stevan Dedijer. Njegov brat, Vladimir Dedijer, riskirao je svoj život kako bi obranio slučaj Milovana Đilasa u vrijeme kada je Jugoslavija, pod vodstvom maršala Tita, počela provoditi staljinističke metode nad njima. Svaki od njih imao je svoj osobni način izražavanja i namjeru da ga izrazi bez obzira na različite cenzure koje to nisu mogle spriječiti. Prikaz Milovana Đilasa o operacijama novog staleža u Sovjetskom Savezu i u Titovoj Jugoslaviji najbolji je tekst u cjelokupnoj komunističkoj literaturi. Vlado Dedijer, iako nikada nije popustio pred takvom vrstom pritiska, u svom djelu *Put u Sarajevo* opisao je zločine prije 1914. godine i u njemu je bosanskom narodu i ostatku balkanskih područja dopušteno da govore i u svoje ime.

Stevan Dedijer nema tako veliki opus da bi mogao upozoriti svijet na zlo koje mu prijete, ali se istodobno koristio svojim znanjem obavještajca da bi svijet razumio ono što se događa u Dubrovniku.

Stoljećima su iz dubrovačke luke – grad se tada zvao Ragusa – pomorci isplivali sigurno kao što Vesnin muž ispliva danas. Nekada hrabra Ragusa znala je biti ismijavana i kao mletačka vragolanka. Ragusa se nije bojala usporedbe s mjestima gdje muškarci, a često i žene, počinju isticati svoja obilježja i zahtijevati svoja prava. Ragusa je istodobno bila i moderan grad koji je neprestance učio od suvremenoga svijeta. Tako je uskoro i na svoju zastavu ispisala riječ »Libertas«. U svim ratovima koji su slijedili, i ne samo u onim najužasnijim našeg stoljeća, Dubrovnik je držao svoju glavu visoko, i bez obzira na opake napade koji su prijeli s raznih strana.

Michael Foot

Slučajnost je izazvala zanimanje ovog uglednog novinara i dugogodišnjeg engleskog parlamentarca da se našao u Dubrovniku sa svojom suprugom kao turist, krajem kolovoza 1991., kada je aerodrom u Zagrebu već bio zatvoren i kada se zrakoplovom trebao vratiti u London, tako da su svoj boravak u Dubrovniku morali produžiti na nekoliko dana i vraćati se u London preko Crne Gore i Beograda. To je bio glavni razlog da su intenzivno pratili događaje na prostorima bivše države s ciljem upoznavanja svijeta s činjenicama i istinom o ratu na dubrovačkom području.